

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adroddiad i:	Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Dyddiad:	5 Rhagfyr 2024
Pwnc:	Diweddariad Archwilio Mewnol
Pennaeth Gwasanaeth:	Marc Jones Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 MarcJones@ynysmon.llyw.cymru
Awdur yr Adroddiad:	Marion Pryor Pennaeth Archwilio a Risg MarionPryor@ynysmon.llyw.cymru
Natur a Rheswm dros Adrodd: Mae Cylch Gorchwyl y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn cynnwys gofyniad penodol fod y Pwyllgor yn goruchwyllo trefniadau archwilio mewnol y Cyngor fel rhan o'r ddyletswyddau deddfwriaethol yn unol â Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 (3.4.8.10.1). Mae gofyn i'r Pwyllgor ystyried y diweddariadau ar waith archwilio mewnol yn cynnwys canfyddiadau allweddol, materion sy'n achosi pryder, ymatebion rheolwyr a'r camau sydd wedi eu cymryd o ganlyniad i waith archwilio. Gofynnir i'r Pwyllgor ystyried crynodebau o adroddiadau archwilio mewnol penodol fel y gofynnwyd, gan gynnwys effeithlonrwydd rheoliadau mewnol a bydd yn monitro gweithrediad camau a gytunwyd arnynt (3.4.8.10.10) Mae'r adroddiad hefyd yn cyflawni gofynion Datganiad Sefyllfa CIPFA: Pwyllgorau Archwilio mewn Awdurdodau Lleol a'r Heddlu 2022 , yn benodol, mewn perthynas â swyddogaeth archwilio mewnol yr awdurdod a Safonau Archwilio Mewnol Sector Cyhoeddus , sy'n nodi'r angen i'r prif swyddog gweithredol archwilio adrodd ar wybodaeth am gynnydd a chanlyniadau gweithgareddau archwilio (Safon 2060).	

1. Rhagarweiniad

- 1.1. Mae'r adroddiad hwn yn diweddarau'r Pwyllgor am y sefyllfa fel ag yr oedd hi ar 28 Tachwedd 2024 ynghylch yr archwiliadau a gwblhawyd ers y diweddariad diwethaf ar 31 Awst 2024 llwyth gwaith cyfredol y gwasanaeth archwilio mewnol a'n blaenoriaethau ar gyfer y tymor byr i'r tymor canol.

2. Argymhelliad

- 2.1. Bod y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn ystyried:

- canlyniad y gwaith Archwilio mewnol,
- y sicrwydd a ddarparwyd ac
- ein blaenoriaethau wrth symud ymlaen.

Diweddariad Archwilio Mewnol

Rhagfyr 2024

Marion Pryor BA MA CMIIA CPFA ACFS

Pennaeth Archwilio a Risg

Cynnwys

Crynodeb o Waith Sicrwydd a Gwblhawyd ers y Diweddariad Diwethaf	1
Trosolwg o Bartneriaethau (YM15)	2
Mesurau rheoli atal twyll ar gyfer ad-daliadau Refeniw	2
Adolygiad o'r Fframwaith Asesu Seiberddiogelwch (YM3)	3
Gwaith ar y Gweill	3
Camau Gweithredu sy'n Weddill	4
Blaenoriaethau	4
Blaenoriaethau Tymor Byr/Canolig	4
Blaenoriaethau yn y Tymor Hwyl	4
Tendr ar gyfer darparu gwasanaethau Archwilio Mewnol	4
Strategaeth Atal Twyll, Llwgwrwobrwyo a Llygredd 2025-2028	4
Datblygiadau Eraill	5
Newidiadau i'r Safonau Archwilio Mewnol	5
Cod Ymarfer ar gyfer Llywodraethu Archwilio Mewnol yn Sector Cyhoeddus y DU	5
Adolygiad o Ganllawiau CIPFA a Solace ar yr Adolygiad Blynyddol a Datganiadau Llywodraethu Blynyddol	6

Crynodeb o Waith Sicrwydd a Gwblhawyd ers y Diweddariad Diwethaf

1. Mae'r adran hon yn rhoi trosolwg o adroddiadau sicrwydd a gwblhawyd ers y cyfarfod ym mis Medi 2024, gan gynnwys y radd sicrwydd gyffredinol a nifer y materion/risgiau a godwyd.
2. Rydym wedi cwblhau tri darn o waith sicrwydd yn ystod y cyfnod, ac maent wedi'u crynhoi isod. Ceir trafodaeth fwy manwl arnynt yn ddiweddarach yn yr adroddiad:

Teitl	Lefel Sicrwydd	Critigol	Sylweddol	Cymedrol
Trosolwg o Bartneriaethau (YM15)	Rhesymol	0	0	6
Mesurau Rheoli Atal Twyll ar gyfer Ad-daliadau Refeniw	Rhesymol	0	0	4
Adolygiad o'r Fframwaith Asesu Seiberddiogelwch	Rhesymol	0	0	12

Trosolwg o Bartneriaethau (YM15)

Sicrwydd Rhesymol	Materion/ Risgiau / Cyfleoedd	
	0	Critigol
	0	Sylweddol
	6	Cymedrol

- Roedd ein hadolygiad yn ceisio ateb y cwestiwn allweddol canlynol:
A oes gan y Cyngor drefniadau llywodraethu effeithiol ar waith ar gyfer partneriaethau a threfniadau cydweithio o bwys?
- Daeth ein hadolygiad i'r casgliad bod y Cyngor wedi sefydlu elfennau allweddol o fframwaith llywodraethu partneriaethau, gan gynnwys polisi, pecyn cymorth a rhaglen sgrwtini. Serch hynny, nid yw'r mesurau rheoli hyn yn gyson effeithiol gan nad yw rheolwyr yn ddigon ymwybodol ohonynt. Ar ôl edrych ar ddetholiad o bartneriaethau gwelwyd nad yw trefniadau llywodraethu rhwng y Cyngor a'i bartneriaid strategol yn cael eu ffurfioli mewn cytundebau bob amser, gan fod dryswch ynglŷn â beth sy'n cael ei ystyried yn bartneriaeth ac nid yw'r mesurau rheoli'n cael eu rhoi ar waith yn gyson. Mae'r broblem yn waeth oherwydd diffyg trosolwg gorfforaethol.
- Mae gan y Cyngor gofrestr o bartneriaethau i gefnogi ei strategaeth a'i weithgareddau sgrwtini, ac mae'n cael ei hadolygu er mwyn sicrhau ei bod yn gywir ac yn berthnasol. Mae angen gwella trefniadau rheoli perfformiad gan fod bylchau o ran monitro canlyniadau a chynnal adolygiadau hunanasesu rheolaidd. Nid yw'r prosesau cyfredol ar gyfer herio gwasanaethau chwaith yn arfarnu effeithiolrwydd partneriaethau'n llawn.
- Mae risgiau partneriaethau'n cael eu cydnabod yn y gofrestr risgiau strategol. Mae'r Cyngor wrthi'n diweddarau ei Gofrestr Partneriaethau a'r Pecyn Cymorth er mwyn gwella'r ystyriaeth o risg ar gyfer partneriaethau o bwys. Mae'r pwyllgorau Sgrwtini wedi sefydlu cynllun adolygu 24 mis ar gyfer partneriaethau allweddol, ac mae'r Cyngor Llawn yn derbyn adroddiad blynyddol ar y deilliannau er mwyn cynorthwyo gyda chyfrifoldebau llywodraethu.
- Er bod yr adolygiad yn tynnu sylw at feysydd sydd angen eu gwella, mae'n darparu sicrwydd rhesymol mewn perthynas â llywodraethiant a rheoli risg yn y maes hwn a chytunwyd ar gynllun gweithredu gydag uwch arweinwyr.

Mesurau rheoli atal twyll ar gyfer ad-daliadau Refeniw

Sicrwydd Rhesymol	Materion / Risgiau / Cyfleoedd	
	0	Critigol
	0	Sylweddol
	4	Cymedrol

- Roedd ein hadolygiad yn ceisio ateb y cwestiwn allweddol canlynol:
A oes gan y Cyngor fesurau rheoli atal twyll effeithiol ar waith yn ei broses ad-daliadau Refeniw er mwyn lleihau'r risg o dwyll 'bygythiadau mewnol'?
- Sbardunwyd yr adolygiad hwn gan dwyll gwerth £1m [yng Nghyngor Dinas Aberdeen](#) a dderbyniodd gryn dipyn o gyhoeddusrwydd. Er bod gan y Cyngor rai mesurau effeithiol ar waith i liniaru'r risg o dwyll mewnol yn gysylltiedig ag ad-daliadau refeniw, canfuom fod gwendidau allweddol yn y mesurau rheoli, swyddogaethau systemau a chyfrifon credyd segur yn cynyddu'r risg o dwyll.
- Er bod rhaid i ad-daliadau gael eu hawdurdodi gan reolwr annibynnol sy'n cynnal gwiriadau sylfaenol, oherwydd bod gwendid yn y system byddai ad-daliad yn cael ei brosesu'n llwyddiannus hyd yn oed os nad yw enw'r talai yn cyd-fynd â chyfrif banc y sawl sy'n derbyn yr ad-daliad, gan olygu bod twyll yn bosib. Yn ogystal, gall swyddogion awdurdodi addasu manylion banc cyn cwblhau'r ad-daliad ac mae hynny'n creu'r risg y gallai taliadau gael eu hailgyfeirio.
- Mae nifer o gyfrifon Treth Gyngor a Threthi Busnes segur ac maent yn agored iawn i dwyll, fel y gwelwyd gydag achos Aberdeen. Er y gallai twyll yn gysylltiedig â chyfrifon gweithredol gael ei ddarganfod wrth i gwsmeriaid honni nad ydynt wedi derbyn eu had-daliadau, ond mae twyll yn gysylltiedig â chyfrifon segur yn llai tebygol o gael ei ddarganfod yn brydlon, gan olygu bod y risg yn fwy.
- Y gwendidau hyn a ganiataodd i'r twyll yn Aberdeen ddigwydd. Serch hynny, er bod y posibilrwydd o dwyll yn bodoli, ystyrir bod y risg cyffredinol o dwyll yn y maes hwn yn isel ac mae'r Cyngor wedi cytuno ar gynllun gweithredu i fynd i'r afael â'r risgiau a nodwyd.

Adolygiad o'r Fframwaith Asesu Seiberddiogelwch (YM3)

Sicrwydd Rhesymol	Materion / Risgiau / Cyfleoedd	
	0	Critigol
	0	Sylweddol
	12	Cymedrol

13. Roedd ein hadolygiad yn ceisio ateb y cwestiwn allweddol canlynol:
A oes gan y Cyngor lefel briodol o gadernid seiber, yn unol â gofynion Fframwaith Asesu Seiber y Ganolfan Seiberddiogelwch Genedlaethol?
14. Canfu'r adolygiad o drefniadau seiberddiogelwch y Cyngor, a gynhaliwyd gan arbenigwyr archwilio TG allanol, fod y mesurau sydd ar waith yn gymharol effeithiol yn gyffredinol, gyda nifer o fesurau rheoli cadarn i leihau risgiau seiberddiogelwch.
15. Er hynny, mae'r bylchau a nodwyd yn golygu nad yw'r Cyngor yn debygol o gydymffurfio'n llawn â Fframwaith Asesu Seiber y Ganolfan Seiberddiogelwch Genedlaethol yn y tymor byr, oni bai bod rhagor o arian yn cael ei fuddsoddi mewn technoleg, personél a phrosesau.
16. Amlygodd yr adolygiad 12 maes i'w gwella, gan adlewyrchu cwmpas cynhwysfawr yr archwiliad. Ni ddylai rheolwyr fod yn orbryderus ynglŷn â hyn gan y bydd y gwelliannau a nodwyd yn sail i gynllun gweithredu i fynd i'r afael â bylchau a gwella trefniadau seiberddiogelwch ymhellach.
17. Mae'r Cyngor yn symud tuag at gydymffurfio'n llawn â'r Fframwaith Asesu Seiber ac mae'n cymryd rhan mewn prosiect cenedlaethol dan arweiniad Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru i gefnogi'r ymdrech hwn.

Gwaith ar y Gweill

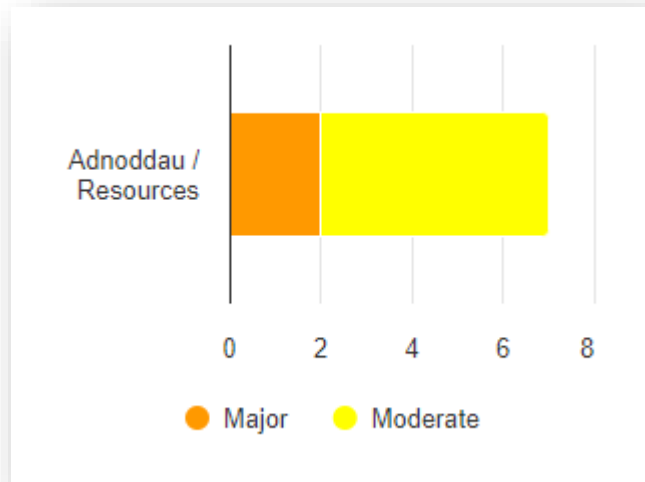
18. Mae'r gwaith canlynol ar y gweill ar hyn o bryd:

Maes	Rheswm am yr Archwiliad	Cam
Y Fenter Twyll Genedlaethol	Strategaeth Atal Twyll, Llwgrwobrwyo a Llygredd 2022-2025	Cyflwynwyd y data yn unol â'r amserlen. Rydym yn disgwyl derbyn yr adroddiadau paru ddiwedd mis Rhagfyr 2024.
Datganiadau o Ddidordeb	Strategaeth Atal Twyll, Llwgrwobrwyo a Llygredd 2022-2025	Wedi'i ohirio gan ei fod wedi'i gynnwys yn y Rhaglen Gwella Caffael. Mae canlyniadau'r gwaith profi wedi'u rhannu â'r tîm.
Ymchwiliad - Gwasanaethau Tai	Cwyn	Wedi'i gohirio o ganlyniad i broses ddisgyblu
Recriwtio a Chadw Staff	Cofrestr Risgiau Strategol (YM2)	Adroddiad drafft
Strategaeth Dai y Cyngor	Cofrestr Risgiau Strategol (YM9)	Adroddiad drafft
Ymchwiliad - Gwasanaethau Eiddo	Cwyn	Adroddiad drafft
Darpariaeth Gofal Plant ac Addysg Cyfrwng Cymraeg	Ar gais y Prif Weithredwr	Gwaith Maes
Rheoli Asedau'r Cyngor	Cofrestr Risgiau Strategol (YM14)	Gwaith Maes
Archwiliad TG: Safonau Diogelwch Data y Diwydiant Cardiau Prynu (PCI DSS)	Cofrestr Risgiau Strategol (YM3)	Gwaith Maes
Rheoli Perfformiad	Strategaeth Archwilio Mewnol 2024-25	Pennu Cwmpas
Sail y Dreth Gyngor	Ar gais y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151	Pennu Cwmpas

Camau Gweithredu sy'n Weddill

19. Mae gwaith yn mynd rhagddo i gefnogi gwasanaethau i roi sylw i'r holl 'Faterion / Risgiau / Cyfleoedd' a godwyd a rhoi'r holl gamau gweithredu sy'n weddill ar waith.
20. Ar 28 Tachwedd 2024 roedd saith mater / risg / cyfle cymedrol yn hwyr a heb dderbyn sylw erbyn y dyddiad targed, fel y gwelir isod. Mae'r holl weithredoedd hyn yn ymwneud â'r Gwasanaeth Adnoddau.
21. Mae chwech o'r gweithredoedd yn gysylltiedig ag archwiliad o drefniadau Adennill y Dreth Gyngor, Trethi Annomestig a Dyledion Amrywiol ac mae adolygiad dilynol yn mynd rhagddo ar hyn o bryd.
22. Mae'r weithred sy'n weddill yn ymwneud â mater sydd â gradd 'resymol' a godwyd yn ystod adolygiad o drefniadau 'Cynnal Cyflenwyr a Dyblygu Taliadau' mewn perthynas ag adennill taliadau wedi'u dyblygu i gredydwy ac mae camau'n mynd rhagddynt.

Materion / Risgiau / Cyfleoedd Hwyr fesul Gwasanaeth

Blaenoriaethau

Blaenoriaethau Tymor Byr/Canolig

23. Mae ein gwaith presennol i'w weld yn yr adran [Gwaith ar y Gweill](#) yn gynharach yn yr adroddiad.
24. Rydym yn gwneud cynnydd cyson o ran ein Strategaeth Archwilio Mewnol Blyneddol 2024-25 a Strategaeth Atal Twyll, Llwgwrwbrwyo a Llygredd 2022-2025.

Blaenoriaethau yn y Tymor Hwyr

Tendr ar gyfer darparu gwasanaethau Archwilio Mewnol

25. Mae timau archwilio mewnol Llywodraeth Leol ar draws y Deyrnas Unedig yn wynebu anawsterau mewn perthynas ag adnoddau, oherwydd swyddi gweigion, diffyg sgiliau arbenigol a thoriadau cyllidebol.
26. Er mwyn mynd i'r afael â hyn, mae Cyngor Bwrdeistref Sirol Wrexham wedi cynnal ymarfer tendr ar ran rhanbarth gogledd a chanolbarth Cymru ar gyfer darparu gwasanaethau archwilio mewnol. Maent yn cynnwys rolau arbenigol, gan gynnwys archwilio TG.
27. Mae'r ymatebion cychwynnol wedi cael eu harfarnu ond siomedig ydynt. Mae gwaith yn mynd rhagddo i wella'r canlyniad.

Strategaeth Atal Twyll, Llwgwrwbrwyo a Llygredd 2025-2028

28. Mae'r gwaith o ddatblygu'r Strategaeth newydd ar gyfer 2025-2028 wedi dechrau, a bwriedir ymgynghori â chydweithwyr mewnol ac allanol ynglŷn â datblygu Asesiad Risg Twyll.
29. Cyflwynir y Strategaeth i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ei hystyried yn ei gyfarfod ym mis Chwefror 2025.

Datblygiadau Eraill

Newidiadau i'r Safonau Archwilio Mewnol

30. Ers 2013, Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus (PSIAS), sy'n seiliedig ar Fframwaith Arferion Proffesiynol Rhyngwladol (IPPF) Sefydliad yr Archwilwyr Allanol (IIA), yw'r safonau archwilio mewnol gorfodol ar gyfer sector llywodraeth leol y DU.
31. Cyhoeddodd y Bwrdd Safonau Archwilio Mewnol Rhyngwladol (IIASB) Safonau Archwilio Mewnol Byd-Eang newydd ym mis Ionawr 2024.
32. Yn dilyn yr adolygiad, mae'r Gosodwr Safonau Archwilio Mewnol Perthnasol (RIASS) wedi cytuno y bydd Sector Cyhoeddus y DU yn mabwysiadu'r safonau hyn ac mae Bwrdd Ymgynghori ar Safonau Archwilio Mewnol y DU (IASAB) wedi cael y dasg o'u hasesu er mwyn llunio dehongliadau penodol ar gyfer gwahanol sectorau er mwyn sicrhau eu bod yn addas i'w defnyddio gan sector cyhoeddus y DU.¹
33. Ar wahoddiad CIPFA, mae'r Pennaeth Archwilio a Risg wedi bod yn rhan o weithgor i gyflawni'r gwaith hwn.
34. Cyhoeddwyd y deiliant (Nodyn Cymhwyso) er mwyn ymgynghori arno ym mis Hydref 2024. Cyfarfu'r IASAB ym mis Tachwedd 2024 i ystyried y 44 ymateb a dderbyniwyd i'r ymgynghoriad. Yn sgil hynny mae'r IASAB yn mireinio'r cynnwys a'i gyflwyno i'r holl RIASS er mwyn ei gymeradwyo, gyda'r nod o gwblhau'r broses hon a chyhoeddi cyn y Nadolig.
35. Os aiff popeth yn ôl y disgwyl, bydd y safonau newydd - Safonau Archwilio Mewnol Byd-Eang (sector cyhoeddus y DU) yn cael eu mandadu a byddant yn cynnwys:
 - Safonau Archwilio Mewnol Rhyngwladol yr IIA (GIAS)
 - Nodyn Cymhwyso: Safonau Archwilio Mewnol Rhyngwladol sector cyhoeddus y DU

Cod Ymarfer ar gyfer Llywodraethu Archwilio Mewnol yn Sector Cyhoeddus y DU

36. Mae CIPFA wedi datblygu Cod newydd i gynorthwyo awdurdodau i sefydlu eu trefniadau archwilio mewnol a darparu trosolwg a chefnogaeth ar gyfer archwilio mewnol.
37. Lluniwyd y Cod i weithio ochr yn ochr â'r safonau archwilio mewnol newydd - GIAS (sector cyhoeddus y DU (y cyfeirir atynt uchod)) ac mae'n cymryd lle'r cyfrifoldebau sefydliadol a gynhwysir yn y Datganiad ar rôl y pennaeth archwilio mewnol (CIPFA, 2019).
38. Mae wedi'i anelu at y rhai hynny sy'n gyfrifol am sicrhau trefniadau llywodraethu effeithiol ar gyfer archwilio mewnol:
 - y corff neu'r unigolion sy'n gyfrifol am lywodraethiant
 - y pwyllgor archwilio
 - uwch reolwyr, gan gynnwys y swyddogion statudol, pennaeth y gwasanaeth cyflogedig, y swyddog monitro a'r swyddog adran 151.
39. Nid yw'r GIAS (sector cyhoeddus y DU) yn creu unrhyw ofynion ychwanegol i sector cyhoeddus y DU mewn perthynas â llywodraethu ond, er mwyn cydymffurfio, mae'n rhaid i'r swyddogaeth archwilio mewnol ddangos bod trefniadau llywodraethu addas a phriodol yn bodoli.
40. Mae Maes III y GIAS yn nodi 'amodau hanfodol' sylfaenol ar gyfer llywodraethiant, ond mae angen eu haddasu i adlewyrchu sut mae llywodraethiant yn gweithredu o fewn sector llywodraeth leol y DU. Mae Cod Ymarfer CIPFA yn darparu sail ar gyfer amodau hanfodol sydd wedi'u haddasu'n briodol, a phan fydd y Cod yn cael ei roi ar waith bydd amcanion yr amodau GIAS yn cael eu cyflawni.
41. Ymgynghorwyd ar y Cod gan wahodd ymatebion gan y rhai hynny sydd â diddordeb yn y maes archwilio mewnol o fewn sector cyhoeddus y DU, gan gynnwys aelodau pwyllgorau archwilio, uwch reolwyr mewn llywodraeth leol, archwilwyr mewnol, y rhai hynny mewn rolau llywodraethu a rhanddeiliaid. Y dyddiad cau ar gyfer derbyn ymatebion oedd 28 Tachwedd 2024.

¹ Y RIASS yw: Trysorlys EM ar gyfer llywodraeth ganolog; Llywodraeth yr Alban, Adran Gyllid a Phersonél Gogledd Iwerddon a Llywodraeth Cymru mewn perthynas â llywodraeth ganolog a'r sector iechyd o fewn eu gweinyddiaethau; yr Adran Iechyd mewn perthynas â'r sector iechyd yn Lloegr (ac eithrio Ymddiriedolaethau Sefydledig); a Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifeg mewn perthynas â llywodraeth leol ledled y DU.

Adolygiad o Ganllawiau CIPFA a Solace ar yr Adolygiad Blynyddol a Datganiadau Llywodraethu Blynyddol

42. Mae'r Pennaeth Archwilio a Risg yn aelod o Grŵp Cyfeirio a sefydlwyd gan CIPFA i oruchwylio adolygiad o ganllawiau 2016 ar yr adolygiad blynyddol a'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol mewn cyrff llywodraeth leol yn y DU a chyflwyno argymhellion i CIPFA a Solace.
43. Bydd canlyniad yr adolygiad yn cael ei gynnwys fel atodiad i'r canllawiau.
44. Dyma'r tro cyntaf i'r canllawiau gael eu diweddarau ers 2016 ac mae'n disodli Pennod 7 yn y Fframwaith. Nid yw'r canllawiau a gyhoeddwyd yn 2016 a'r saith egwyddor llywodraethu da wedi newid.
45. Cynhaliwyd tri chyfarfod ac mae drafft terfynol o'r atodiad bellach wedi'i lunio. Bwriedir ei gyhoeddi ar gyfer ymgynghori arno cyn mis Mawrth 2025.
46. Bydd rhaid i awdurdodau sicrhau bod y Datganiad Llywodraethu Blynyddol ar gyfer 2025-26 ymlaen yn cydymffurfio â'r canllawiau ac maent yn cael eu hannog i ystyried hynny ar gyfer 2024-25.